

Entrevista a Jaume Cabré, escriptor i Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2010)

JAUME AULET

Jaume Cabré i Muriel Casals, presidenta d'Òmnium Cultural, en el moment del lliurament del Premi FOTO: ARXIU ÒMNIUM CULTURAL

El propassat 14 de juny, l'escriptor Jaume Cabré va rebre, en un solemne acte al Palau de la Música Catalana, el 42è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Cabré té al darrere una llarga trajectòria literària que l'avalua com a narrador i com a novel·lista. Entre les seves obres publicades n'hi ha de tan conegudes com *La teranyina* (1984), *Fra Junoy o l'agonia dels sons* (1984), *Senyoria* (1991), *L'ombra de l'eunuc* (1996) i *Les veus del Pamano* (2004), entre altres. Totes elles compten amb l'aval d'un gran nombre de lectors, de múltiples premis, d'una important quantitat de traduccions a les llengües més diverses i de l'opinió de la crítica, la qual no ha dubtat a considerar que Jaume Cabré és un dels puntals de la literatura catalana actual. El Premi d'Honor reconeix tots aquests mèrits, certament, però també el de la fidelitat a la llengua i al país. El discurs de l'homenatjat en l'acte d'atorgament

del guardó és un exemple claríssim d'aquesta actitud fidel i alhora combativa: «Perquè la literatura catalana –deia– fa de bon mostrar pel món i cada cop és més coneguda i respectada. És qualitativament sòlida, comparable a moltes altres, sobretot a les de dimensions demogràfiques semblants.» I és així, ni que hi hagi «els qui riuen per sota el nas davant d'aquesta afirmació, sovint gent catalanoparlant però castellanolectora».

Per tal de parlar una mica de tot plegat ens adreçem a casa de l'escriptor, en una urbanització de Matadepera. És un lloc tranquil i silenciós, molt apte per al recolliment. Això no obstant, el despatx de treball té l'aparença del caos organitzat (valgui la paradoxa): piles de llibres, de bolígrafs, llapis i plomes, anotacions enganxades en llocs diversos i carpetes plenes de papers.

Ja veig que hem entrat ben bé en el teu espai de treball.

No sé escriure en un cafè, ni llegir-hi. He de fer-ho a casa. He après fins i tot a llegir a l'ascensor per aprofitar el temps; però tinc la meua butaca, que és on realment m'agrada posar-m'hi. I només puc escriure a casa, això segur. Quan sóc de viatge, és impossible que pugui escriure. Això fa que sigui molt important per a mi l'espai on treballo, el silenci i la disponibilitat de les coses: els llibres de consulta, els diccionaris, l'ordinador, la recerca de dades a través de l'ordinador...

També hi veig aquesta pila sorprenent de plomes, de llapis i de bolígrafs...

Sí, sí, això suposo que són manies. I l'ampolla d'aigua... Sí, són manies, però que m'agraden perquè constantment quan escric vaig canviant: escric a mà, passo a l'ordinador, prenc notes amb llapis...

¿I funcionen, aquestes coses?

A mi em funcionen, certament. El que passa és que em generen un cert desordre. Entenc, però, que tot és a fi de bé i que tot ha d'anar a engruixir la carpeta amb el material del llibre que estic fent. Si al voltant hi ha una mica de caos, doncs que n'hi hagi.

El dia de la concessió del Premi d'Honor, el teu discurs posava en evidència el compromís amb la llengua i amb el país. ¿Pots parlar, primerament, d'aquest compromís amb el país com a escriptor?

El meu compromís és com a persona, perquè em ve d'origen, em ve de la família, del barri, de la gent amb la qual he conviscut, dels amics que he fet al llarg de la vida, i per tant he tingut sempre un plantejament personal de donar molta importància a Catalunya i als Països Catalans. Aquest plantejament, però, no va necessàriament relacionat amb el fet que m'interessi la literatura.

¿No ho veus relacionat, doncs, amb el paper que hagi d'exercir l'escriptor?

No necessàriament, però sí que pot ser. Vull dir que jo no sóc escriptor perquè sigui patriota o estimi molt el país, sinó perquè estimo la literatura.

Ho dic també perquè en altres èpoques no gaire llunyanes aquesta funció de l'escriptor com a intel·lectual, com a persona que treballa amb l'intel·lecte i que influeix en la seva societat, era més viva. En canvi, actualment...

No, a veure. Jo no he dit pas que l'escriptor o l'intel·lectual no hagi d'influir. Només vull precisar que l'amor pel país i per la literatura són dos amors paral·lels. Si sóc escriptor és perquè m'agrada la literatura, cosa que ha provocat que els estudis que he fet hagin estat entorn de la literatura. Al final podien haver desembocat en l'ensenyament, en la investigació o en la lectura, però en el meu cas han desembocat en l'escriptura. El que passa també és que, d'una manera natural, escric en català. Tinc col·legues que diuen que en un moment determinat s'han fet la gran pregunta: en quina llengua haig d'es-

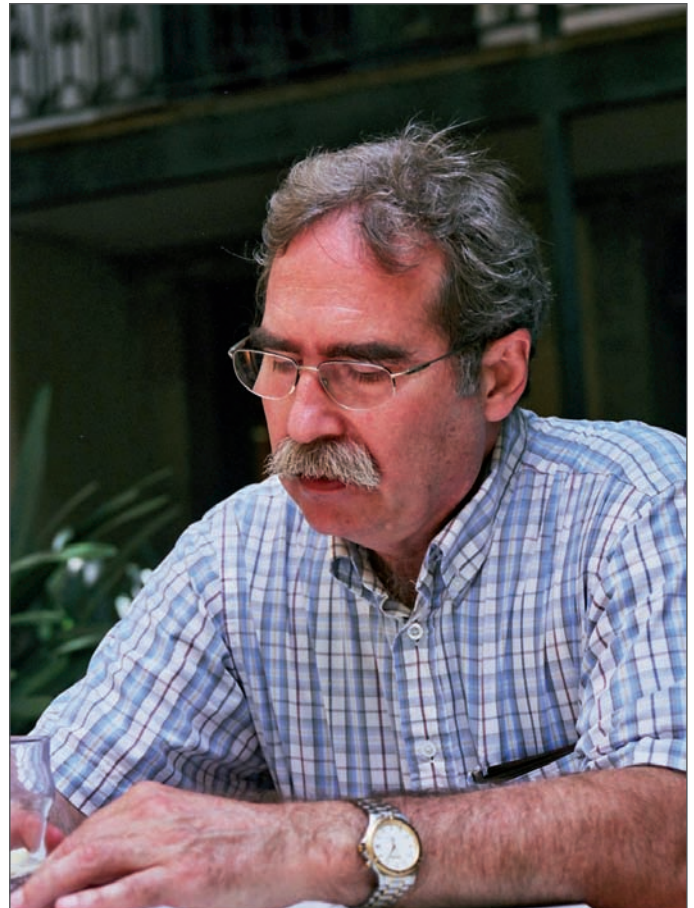

FOTO: © XAVIER FABRÉ

criure? Jo no me l'he haguda de fer mai, perquè per a escriure coses de creació no tenia cap altra possibilitat que fer-ho en la meua, de llengua. Encara que havia tingut una llengua de cultura imposada —la castellana—, era certament imposada i, per tant, no em servia en el moment de parlar dels afers del cor.

Però quan t'ha tocat fer articles i col·laboracions a la premsa, també hi ha hagut una voluntat conscient de fer-ho en català.

Sí, com a ciutadà que sóc.

És una decisió presa amb tota consciència?

No ho he dit mai, però ho he fet. Ho he fet sempre. I és una actuació ben conscient: una presa de posició. I em semblen bé totes les altres, és clar, especialment perquè durant molt de temps ha estat realment difícil escriure a la premsa si no ho feies en castellà. També hi havia la possibilitat de no escriure, és clar.

Per cert, últimament no et llegim gaire sovint a la premsa.

Sí, però és que estic molt abocat al llibre que escric. Darrerament havia col·laborat en el suplement de cultura de l'*Avui*, però em van dir que prou i, per tant, ho vaig deixar. Reconec que em va anar bé plegar, perquè a mi em costa molt de fer aquestes coses i els articles que m'havien demanat anaven al voltant de la creació, el fet creatiu, i parlar d'aquests temes m'exigia molt.

Jaume Cabré a l'Institut d'Estudis Catalans

Jaume Cabré i Joan Martí i Castell en el pati de l'Institut d'Estudis Catalans

Abans hi havia hagut també articles més d'opinió o, fins i tot, alguna secció més o menys fixa. Això s'ha acabat?

És difícil de dir. Com que em costa molt l'articulisme i estic amb una feina al davant que és el llibre que estic escrivint, doncs ho sacrifico tot.

Realment, escriure costa molt? I no em refereixo només a creació literària.

Ostres, i tant! Segur que hi ha gent que té facilitat, que té idees clares i les sap posar per escrit amb rapidesa i sense gaires correccions.

Si costa tant d'escriure, deu ser perquè el vehicle de l'escriptura és la llengua.

No, no. Per a mi, a l'hora d'escriure articles, el problema no és solament la llengua, sinó les idees. I també el to, és clar. Et preguntes: aquest plantejament, com l'has d'explicar? Quan escrius un article, penses: vinga, aquesta serà la idea. Però fins que no trobes un desllorigador –que normalment és estilístic, de plantejament narratiu– no arribes a creure que aquell article realment té sentit. I llavors ja el puc redactar. Però triges molt, en aquest procés.

Així, doncs, estàs seguint un procediment que és més literari que no pas periodístic.

Segurament. Perquè jo no sóc periodista. No en sóc, ni per formació ni per professió. Vaja, com a conclusió: escriure és difícil, molt difícil.

Tu ets membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. És lògic que hi hagi escriptors que en formin part, però n'hi ha molt pocs. Suposo que aquesta tasca –i el fet que t'hagin escollit– la valores especialment, oi?

Sí, sí. Molt. Més aviat amb una mica de por. Bé, de respecte,

més que de por. A la Secció Filològica es fa molta feina. Molta. Però també cal tenir present que la majoria dels seus membres són acadèmics, professors universitaris. D'escriptors només en som uns quants (si bé n'hi ha alguns, com en Carles Miralles o el Joaquim Mallafrè traductor, que són totes dues coses). Els filòlegs són els qui porten la batuta i jo més aviat hi faig de germanet petit.

Però hi ha una tradició de grans escriptors que han estat membres de la Filològica.

Sí, però són noms de gran talla (Carner, Riba...). En fi, que jo faig el que puc. Pot ser que tinguis una intuïció o un agosarament. Però els filòlegs també en tenen, la veritat.

Evidentment, un escriptor és una persona especialment sensible per la llengua. És una persona que quan va pel carrer o mira la televisió està atent a aquestes qüestions? S'escandalitza quan veu determinats usos del llenguatge en la vida quotidiana o en els mitjans de comunicació?

Sí, sí. Segurament per això trobo tan interessants les columnes periodístiques de l'Albert Pla sobre aquests temes. Perquè és horrorós. Ara la gent va «a per totes», va «a per ells», les coses van «a millor i a pitjor» i es busca qui és «el millor situat de tots». Són unes formes espúries i que les veus com una traducció. Coses d'aquestes que dius: però si això és «catanyol»! I m'empipa molt. El que no pots ser és un impertinent de la correcció, però has de saber trobar la manera de plantejar-ho. Hi ha molta gent que t'ho agraeix. I sobretot s'ha de ser implacable amb els qui tenen una obligació professional, com és el cas dels periodistes o dels publicistes.

I com ho podem fer perquè la gent sigui més sensible a aquests aspectes lingüístics? I ja sé que no és feina dels escriptors anar pel món conscienciant la gent, però...

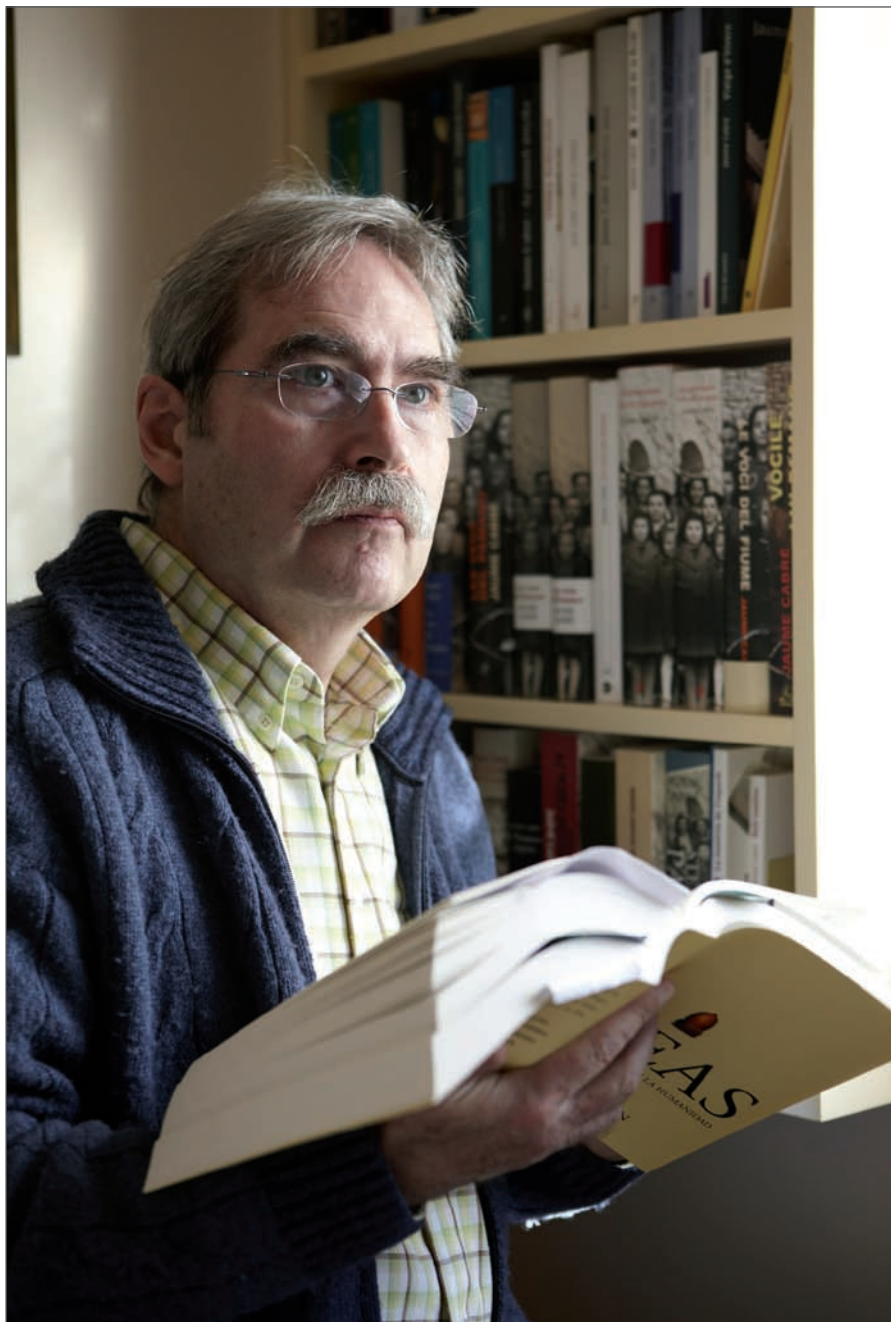

Foto: © Mario López

És feina de tots, de tots plegats. I dels polítics, és clar. Jo no tinc la solució, ni de bon tros. En les llengües minoritzades i amb dificultats sociopolítiques hi ha una consciència col·lectiva elevada. Per exemple, als holandesos se'ls en refot si fan anglicismes, si parlen més bé o més malament, perquè per a ells la llengua és bàsicament una eina per a entendre's. Els flamencs, en canvi, si has dit alguna cosa malament, de seguida miren de corregir-te. Les situacions polítiques són diferents, tot i que parlen la mateixa llengua. Doncs bé, aquí, tenim la sensació que la llengua és a l'UCI (o que la hi hem d'ingressar), però al mateix temps en la societat hi ha una part de despreocupació. Perquè el problema de les llengües és el drama de la substitució. No és que perdís la llengua i et quedis en silenci sense poder parlar, sinó que estàs omplint el buit amb una altra. I d'això el parlant no se n'adona, és clar, encara

que vagi fent una barreja. I si al final es passa al castellà, doncs va fent en castellà i, malauradament, es queda ben tranquil.

Tu, a més d'obres de ficció, també has escrit sobre el sentit de l'escriptura i de la lectura. Penso, és clar, en *El sentit de la ficció. Itinerari privat* (1999) i *La matèria de l'esperit. Al voltant de la lectura literària* (2005). No tots els escriptors les fan, aquestes coses. Et sembla que és especialment interessant que un escriptor ens deixi entrar a la cuina de casa seva i ens l'ensenyi per dintre?

Jo no sé si és interessant. El que sé és que no puc deixar de fer-ho. De ben segur que el procés em serveix per a entendre'm a mi mateix. Vull dir que em faig un favor a mi, i aleshores penso que també pot ser útil als altres.

Nosaltres, com a lectors, agraiem molt que els escriptors facin aquestes reflexions en veu alta, si bé sabem que no ens els podem acabar de creure mai del tot, precisament perquè són escriptors...

Caram! És una manera de veure-ho, sí. Mira, anant pel món per explicar l'ofici o per parlar dels llibres amb gent que els ha llegits o que els està llegint –cosa que trobo que és un privilegi de poder fer–, m'he trobat amb una sèrie de plantejaments recurrents que m'han portat a posar per escrit moltes de les respostes a les preguntes que m'han anat fent. I abordar el procés de creació des d'aquesta òptica m'ajuda, perquè llavors m'adono de situacions que tenia a dintre d'una manera intuïtiva i prou. Em va bé racionalitzar-les i, és clar, aplicar-les també com a lector, perquè em fan adonar de coses que potser

m'haurien passat desapercebudes. I això és el que m'ha dut a intentar de sistematitzar aquestes reflexions. Per a l'escriptor també és important –i molt– conèixer les impressions del lector. Si no, tan sols rep la lectura del crític. Però la del lector normal, que no és el crític o l'estudiós, li pot costar més de rebre-la. I, quan la rep, molt sovint l'enriqueix. Perquè el lector és intel·ligent i el fet d'anar-hi a xerrar et permet de descobrir moltes coses. Tampoc no és que cada vegada facis una descoberta, és clar. I passa també una cosa molt curiosa: quan vas a Alemanya o a Amèrica i mantens aquestes converses amb els lectors d'allà, surten idees i aspectes molt diferents dels d'aquí. I són molt interessants, perquè t'adones que des d'aquella perspectiva no t'ho havies mirat mai. A Alemanya, per exemple, una cosa que els «flipa» molt és la manera d'escriure, la forma d'explicar les coses: l'estil, el

to que faig servir. Troben que és una manera de fer que no havien vist mai.

Personalment també trobo que és una de les coses més originals de la teva narrativa. No cal anar a Alemanya...

Sí, sí, però allà ho diuen, deixen clar que aquest aspecte els interessa moltíssim. I, és clar, allà hi ha una dificultat: hi ha hagut per entremig una traducció. Vol dir que hi ha hagut una feina ben feta de translació d'aquest món mitjançant la llengua. Per això el tema de les traduccions també és interessant i, per part meva, sempre hi ha hagut l'intent –o l'actitud, si més no– de voler estar molt a la vora dels traductors, de demanar-los que em preguntin qualsevol dubte que tinguin, que no els faci por preguntar-m'ho perquè això forma part de la meva feina. De la d'ells, evidentment; però també de la meva. Perquè moltes vegades l'única persona que els pot dir el que volen saber sóc jo mateix. És clar que poden anar a algú que conegui més la llengua catalana que ells –que són gent que la coneixen molt bé, sigui dit de passada–, però sempre hi ha aspectes de tipus anímic o cultural que els poden quedar molt més clars.

¿I els traductors ho fan gaire sovint, això de consultar-te?

Sí, sí. Hi gasto –i no dic pas hi perdo– molt de temps i no em sap gens de greu. Perquè després es veu reflectit. Jo no puc dir al traductor hongarès que escrigui d'una manera i no d'una altra, és clar, perquè no sé pas hongarès. Sé francès, però és que fins i tot sóc incapaç de dir res al traductor francès, perquè estan a un nivell que jo què sé. La traducció és un art i un ofici. El que sí que és veritat és que a mi aquest tracte amb tants mons culturals diferents m'ajuda molt a entendre les coses. Veus que s'interessen pel mateix que t'interessa a tu. És com fer un traç tot pintant. El que passa és que no el pintes sinó que el fas en català. Però, passat el sedàs de la traducció, acabes veient que el traç a tot arreu és el mateix i t'adones que, en el fons, la literatura és universal.

La conversa s'allarga una bona estona més i amb temes diversos: els gustos literaris, les lectures més recents, la manera com es construeixen mons de ficció... I una cosa queda ben clara: la passió de Jaume Cabré per la seva feina, que és, de fet, la passió per la llengua i la literatura. Perquè «la literatura –deia ell mateix en el discurs del dia de la concessió del Premi– no s'escriu des de la confortabilitat del pensament únic, sinó des de l'austeritat de les soledats infinites. La literatura ens pot salvar perquè, per sort, l'escrivien persones lliures». ◆

Llengua Nacional

DADES PERSONALS:

Nom		Cognoms	
Adreça			
Codi postal	Població	Comarca	
Telèfon	Adreça electrònica		

Se subscriu a la revista trimestral LLENGUA NACIONAL pel període d'un any, prorrogable, si no hi ha ordre en contra, amb un import de:

- 45 € = soci protector 30 € = soci numerari 20 € = subscriptor regular

FORMES DE PAGAMENT:

- ingrés directe: 2013 0088 69 0200522492 (Caixa de Catalunya)
 banc: Entitat [][][][] Oficina [][][][] Control [][] Núm. compte [][][][][][][][][][][][][][][][][][][]

Adreceu aquesta butlleta a:

Associació Llengua Nacional / Bústia postal 24057 / 08080 Barcelona
 Telèfon: 93 456 88 79 — a/e: llengua@llenguanacional.cat / www.llenguanacional.cat